

Cronica Literară

— Ferdinand Brunetière —

Zilele acestea a murit criticul Brunetière încă tânăr, lăsînd în urmă-i o viață îmbielșugată de muncă și de luptă. Numele lui cunoscut în toată lumea cultă, are admiratori ca și dușmani numeroși.

Născut la Toulon în 1849, și-a început studiile la colegiul din Lorient, le-a continuat la liceul din Marsilia, apoi la Louis le Grand. Nereușind să pătrundă în școala normală, a intrat în publicistică debutînd la 1874 în „Revue Bleue” cu un studiu asupra operii lui Wallon „Saint Louis et son temps”. A mai scris în „Le Parlement” și în anul următor a trecut ca secretar la „Revue des deux mondes.” Aici a devenit în scurt timp colaboratorul principal a lui Charles Buloz, după retragerea căruia a luat direcția acestei vechi și însemnate reviste. Timp de trei zeci de ani, fără întrerupere a scris, aproape în fiecare număr, studii de critică și de istorie literară sau articole de polemică religioasă sau filosofică. Ultimele pagini semnate de acest neobosit muncitor poartă data de 1 Noembrie 1906 și sînt un studiu asupra poemei medievale „Tristan et Iseult”.

Numit în 1886 maistru de conferinți la școala normală, lecțiunile sale au avut o mare autoritate și o puternică influență asupra tinerimii. Mulți profesori cari au azi un nume în literatură sînt discipolii și adepții ideilor sale. În conferințele lui la Odeon asupra „Epocilor teatrului francez” și în cursul său liber dela Sorbonna asupra „Evoluția criticei” și a poeziei lirice în secolul al XIX, fără a face nici o concesie frivolității auditorului, a cucerit publicul prin metoda lui severă, prin puterea convingerii, prin realele lui calități oratorice, reînviînd în Franța tradiția elocvenții universitare.

Ca critic, Brunetière nu e un psiholog analist sau un autor de portrete cum a fost Sainte-Beuve și în timpul nostru Faguet, ci mai mult un critic cugetător și sociolog, un constructor de sisteme în felul lui Taine. Pe cînd acesta aplicase istoriei literare, ideile biologice ale lui Lamarck și Geoffroy St. Hilaire studiînd operele și autorii mai mult din punct de vedere static,—punîndu-se din punct de vedere dinamic, în faimoasa lui teorie asupra „Evoluției genurilor”, Brunetière a cătat să aplice istoriei literare ideile evoluționiste ale lui Darwin și Haeckel.

Comparind print'r'o analogie forțată și contestabilă, dar plastică și de o utilitate reală, viața genurilor literare cu cea a speciilor din natură, n'a considerat opera literară, cum făcuse Sainte Beuve sau Taine, numai ca expresia autorului sau a societății unui timp, ci și ca un moment sau o fază a evoluției unui gen. Prin aceasta a scos în lumină mai mult decât cum se făcuse până la el influența tradiției literare și greutatea cu care ea apasă asupra unei opere.

Adînc pătruns de posibilitatea, de rolul și importanța criticii obiective și impersonale, a combătut cu vehemență și cu indignare pretențiile criticii impresioniste și diletantismul unui Lemaitre sau France. A critica, nu însemnă după el numai a explica și a înțelege. Operele literare înainte de a fi semne și documente omenești sînt opere de artă care trebuie clasificate și judecate după principii estetice invariabile și neschimbate, cum sînt cantitatea de adevăr psihic general cuprins în ele, sau solidaritatea formei cu fondul.

Dacă critica se abține de a judeca, e numai istorie sau psihologie, își nesocotește menirea și rolul și nu merită titlu de critică. E adevărat că judecățile critice nu pot avea, la prima vedere, obiectivitatea severă a științelor pozitive, că ele sînt judecăți de valoare în care intră un element subiectiv și personal, dar acest element de eroare, și în aceasta constă probitatea criticului, poate fi calculat, considerabil redus și aproape eliminat din concluzii. În judecarea operelor de artă trebuie să ținem seamă și de principiile morale, căci dacă domeniile moralei și ale artei sînt diferite, ele se pătrund. Trebuie să avem în vedere nu numai intenzitatea emoțiilor estetice, dar și calitatea lor. Artă nu e scop în sine, ea are o misiune socială. Călăuzit de aceste idei generale a îmbrățișat mai toate epocile literaturii franceze în studiile lui sintetice, viguroase și pătrunzătoare, bazate pe o erudiție vastă, preciză și sigură. Pătruns de frumuseța severă și simplă a idealului clasic, nutrit de marii scriitori ai secolului al XVII pe care-i cunoștea în cele mai mici amănunțimi, față de unele manifestări complexe ale artei contemporane, ca romanul naturalist sau poezia decadentă, ne apare uneori în aprecierile lui, lipsit de comprehensiune, unilateral și îngust. Dar cînd e vorba de operele clasicilor, mai ales de acei ai marelui secol, autoritatea lui nu poate fi contestată de nimenea. Nici un alt critic n-a pătruns mai adînc fondul intim al acestor opere și tainele tehnicii lor.

Nici unul n'a lămurit cu mai multă putere și claritate, tendințele, marile curente ale clasicismului și în timpul din urmă, în recente și admirabilele lui studii asupra Renașterii și Pleiadei, originile și geneza sa. Familiarizarea lui îndelungată cu operele prozatorilor clasici ai secolului al XVII-lea a influențat calitatea stilului său, cu totul deosebit de al contemporanilor, greoiu, abstract, încărcat de incidente, plin de întorsături arhaice sau de lungi perioade, neavînd nimic din grația feminină și seducătoare a stilului lui Sainte Beuve sau din frumuseța plastică și masivă a stilului lui Taine.

Dar în acest sever om de litere, s'ascundea un suflet pasionat și temperamentul combativ al unui om de acțiune. Preocupările morale și sociale care au aruncat în Franța învălmașagul luptelor politice și religioase în tabere diferite chiar pe scriitorii cei mai diletanți, l'au cucerit cu totul în timpul din urmă și atunci îndărătul teoriilor au apărut dezvălitate sentimentele și fondul profund al omului în toată nuditatea lor. Și unii cari nu cunosc complexitatea sufletului omenesc, au văzut, nu fără surprindere, pe acest gânditor care se încerca să aplice criticei metodele severe ale științei, proclamând falimentul ei, fiindcă nu răspunsese speranțelor ce pusese în ea și nu ne putuse lumina asupra originei, destinelor și datoriei noastre; invitându-ne pentru liniștea sufletului să ascultăm vocea obscură dar venerabilă a tradiției, să ne aruncăm în brațele catolicizmului care o reprezintă și să credem în dogmele lui pentru utilitatea lor socială chiar cu prețul unei ipocrizii față de conștiința noastră. Și criticul obiectiv și științific de odinioară a devenit campionul tradiției și al catolicizmului, polemist adeseori violent și agresiv, punind în serviciul cauzei sale toată ardoarea vigouroasei lui personalități, o logică pasionată și vehementă, uncori declamatoare și plină de contradicții, căutând când să concilieze datele științei cu pacatul original, când declamând contra științei corupătoare a moravurilor sau denunțând ca Tolstoi imoralitatea fonciară a artei, ca o plăcere a simțurilor.

Aceste opere de polemică, inferioare din punctul de vedere al cugetării, vor fi cel mult considerate cindva, ca și ultimele opere ale lui Bourget, ca documente semnificative asupra tendințelor sufletului contemporan în care ca și la începutul secolului trecut, reînvie în unele spirite sentimentul religios în instinctele conservatoare inspirând ideile și logica lor.

Sistemul critic a lui Brunetière, îndrăzneț și nou izvor de cercetări fecunde, dar incapabil, ca toate sistemele, să cuprindă în cadrul său complexitatea inevitabilă a faptelor, cu timpul va fi înlocuit desigur cu un altul mai bine adaptat cerințelor schimbătoare ale științei, dar studiile lui documentate, luminoase și profunde vor rămînea, vor trăi și viitorul le va considera poate ca operele de critică dacă nu cele mai strălucite și mai alese, dar cele mai solide, pe care le-a produs literatura franceză dela acelea ale lui Taine.

Octavian Botez